

Bílá místa v přístupu odolnosti vůči postupující změně klimatu

Mapování aktérů snižování rizik katastrof

Mgr. Anna Bromová, Mgr. Zuzana V. Harmáčková, Ph.D., Bc. Pavlína Schultzová

2022

Tato výzkumná aktivita se uskutečnila v rámci výzkumného programu Strategie AV 21 s názvem *Odolná společnost pro 21. století - potenciály krize a efektivní transformace*. Cílem programu je zkoumat a prakticky ověřovat systémové předpoklady, zdroje a nástroje společenské odolnosti vůči krizím různé povahy, především pak těm, kterým česká společnost v současnosti čelí nebo může čelit ve 21. století. S ohledem na historické i aktuální společenské události program studuje obecnější předpoklady individuální i společenské odolnosti vůči nečekaným událostem.

Svou vlastní činností program zprostředkovává a kultivuje společenskou rozpravu nad aktuálními krizovými jevy a testuje její inovativní formy. Společnou kulturu program chápe jako klíčový rámec pro sdílení faktů, poznatků, etických principů a životních stylů tak, že se tato fakta, poznatky, principy a styly stanou součástí fungující společenské infrastruktury (veřejné instituce, kulturní organizace, vzdělávání, média).

Program podporuje vytváření platform, které umožní cirkulaci poznání napříč tradičně vymezenými vědeckými obory a společenskými oblastmi. Jeho ambicí je zahrnout aktivity nejen interdisciplinární, ale také transdisciplinární povahy – tedy takové, které vycházejí ze spolupráce akademických (společenskovědních a přírodovědných) a mimoakademických institucí.

Výzkumná aktivita „Bílá místa v přístupu odolnosti vůči postupující změně klimatu: Mapování aktérů snižování rizik katastrof“ se uskutečnila v roce 2022 za spolupráce Ústavu výzkumu globální změny AV ČR, v. v. i. – CzechGlobe a nevládní organizace Hnutí DUHA. Aktivita byla financována Strategii AV 21.

Obsah

1	O výzkumu	4
1.1	Cíle výzkumu:	4
1.2	Postup práce na výzkumu:	4
2	Mapa aktérů v tématu snižování rizik katastrof v České republice	5
3	Znalost pojmů mezi respondenty	10
4	Na čem podle respondentů závisí společenská odolnost.....	10
5	Jaké jsou podle respondentů dynamiky v systému snižování rizik katastrof v České republice...	11
5.1	Je nutné, aby se Česko katastrofami začalo zabývat.	11
5.2	Snižování rizik katastrof nyní není priorita, chybí větší zapojení ČR.....	11
5.3	Obyvatelstvo nemá zájem individuálně snižovat míru rizik spojených s katastrofami.	12
5.4	Zkušenost s katastrofou hraje velký vliv ve vnímání problematiky.	12
5.5	Reakce na katastrofy má být flexibilní a podpořená vyhodnocováním.....	12
5.6	Nyní upřednostňujeme pyramidální strukturu (IZS), ale je potřeba rozvíjet strukturu horizontální.	13
5.7	Aktuální systém a přístupy musíme rozšířit o znalosti sociálních věd.	13
5.8	Je potřeba myslet systémově a naučit se řešit komplexní problémy.....	13
5.9	Systému snižování rizik katastrof chybí instituce, které by pomohly komplexnímu pojetí....	14
5.10	Národní platforma pro snižování rizik katastrof (MŽP) dobře slouží k vytváření vztahů mezi klíčovými aktéry, ale k budování účinného systému snižování rizik katastrof nestačí.....	14
5.11	Měli bychom zvyšovat odbornost ve snižování rizik katastrof a sdílet to, co už umíme.	15
5.12	Spolupráce s pojišťovnami může být příležitostí pro rozvoj snižování rizik katastrof.....	15
6	Vhledy do fungování systému snižování rizik katastrof na příkladu tornáda na Moravě	17
6.1	Vhledy ke konkrétním fázím cyklu managementu rizik katastrof.....	17
6.2	Dynamiky v pyramidální struktuře	17
6.3	Dynamiky v horizontální struktuře.....	18
6.4	Potřeba speciálního týmu krizových manažerů	18
6.5	Nutnost práce se zranitelnými skupinami.....	18
6.6	Spolupráce s pojišťovnami	19
7	Závěry z kulatého stolu s aktéry snižování rizik katastrof	20
7.1	Shrnutí diskuze.....	20
7.2	Doporučení plynoucí z kulatého stolu	21

1 O výzkumu

Při zkoumání bílých míst v přístupu k sociálně-ekologické odolnosti (resilienci) České republiky vůči postupující změně klimatu, se zaměřením na snižování rizik katastrof, spolupracoval Ústav výzkumu globální změny AV ČR a nevládní organizace Hnutí DUHA. Hlavní aktivitou bylo mapování sítí relevantních společenských aktérů pomocí přístupů participatory action research za účelem efektivního propojení 1. závěrů aktuálního výzkumu v oblasti sociálně-ekologické resilience vůči globální změně (ÚVGZ AV ČR), 2. expertízy z environmentální praxe (Hnutí DUHA), 3. dlouhodobé spolupráce s aktéry relevantními pro adaptaci na klimatickou krizi (ÚVGZ AV ČR, Hnutí DUHA).

1.1 Cíle výzkumu:

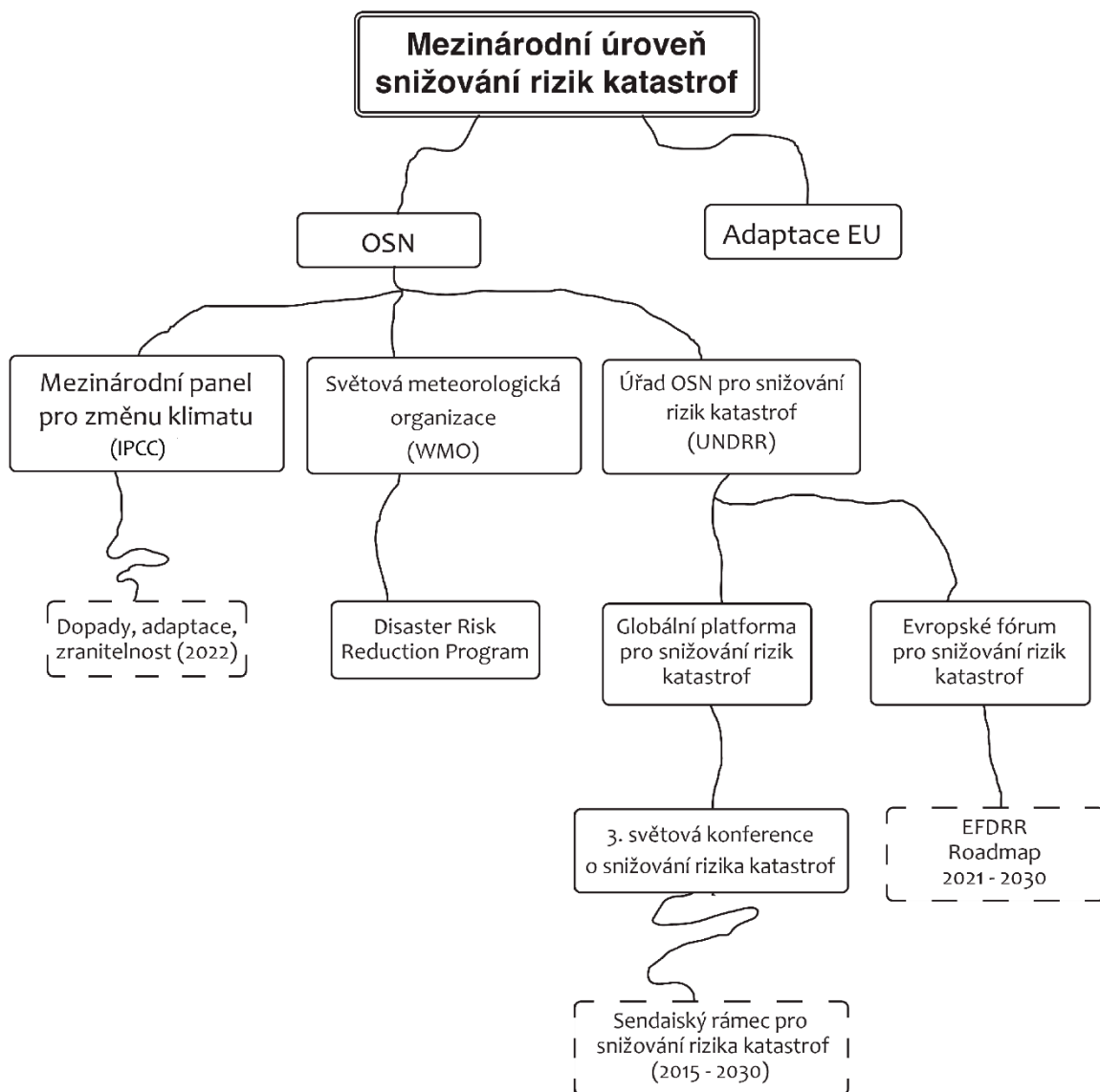
1. **Zmapování prostředí** snižování rizik katastrof a budování resilience v České republice (aktéři, legislativa, procesy, vztahy).
2. **Vytvoření neformální platformy pro diskuzi** v rámci kulatého stolu s aktéry.
3. **Identifikace bílých míst a příležitostí** v systému snižování rizik katastrof a budování resilience.

1.2 Postup práce na výzkumu:

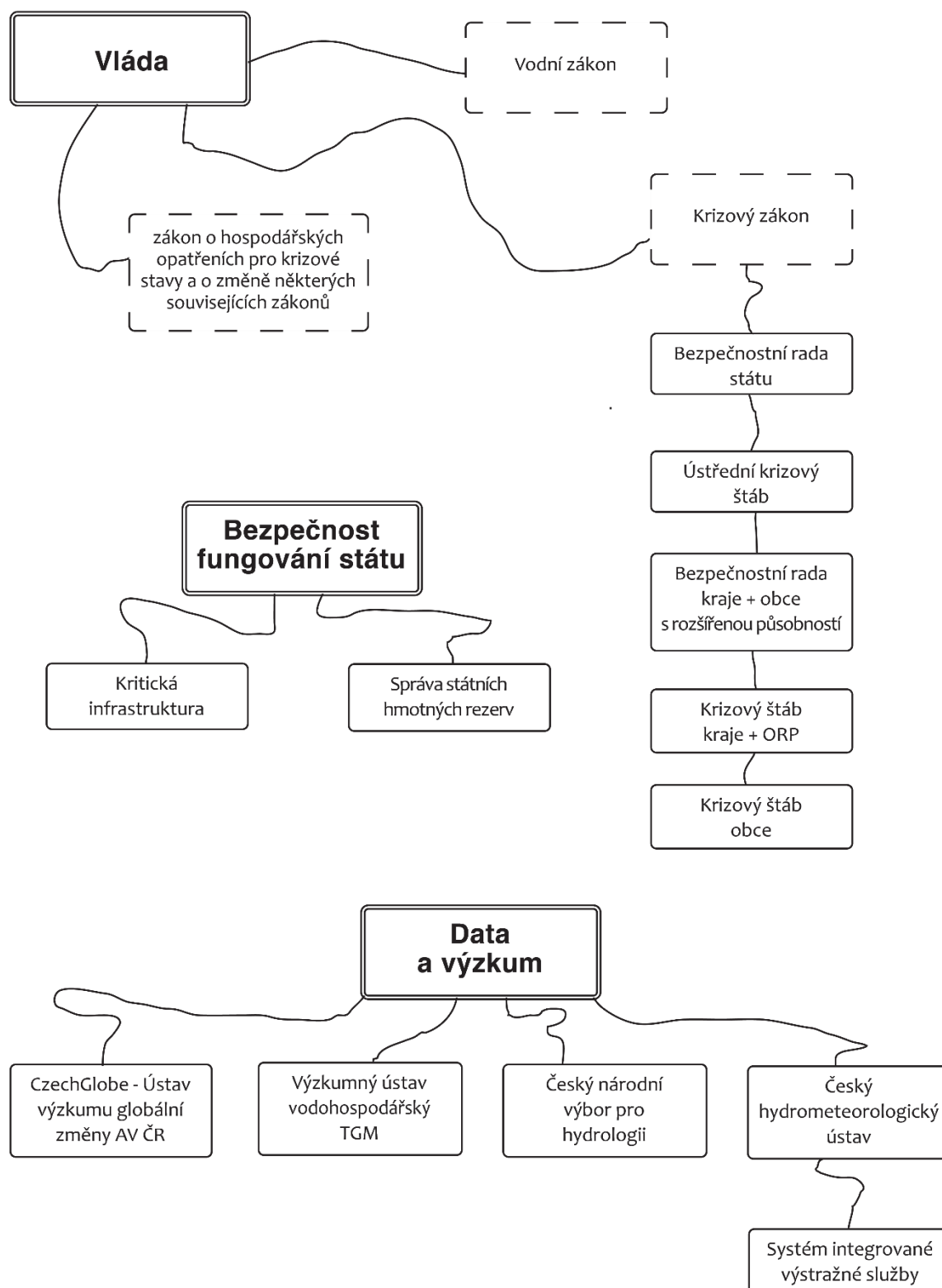
1. **Rešerše** a vytvoření **základní mapy** aktérů snižování rizik katastrof v ČR.
2. **Polostrukturované rozhovory** (n = 7) s relevantními aktéry, kteří se v České republice zabývají snižování rizik katastrof odborně, ve výzkumu, prakticky v terénu, v byznysu a v úředních či v politických funkcích. Mluvily jsme se zástupci kraje, humanitárních organizací, vědeckých ústavů, pojišťoven a Národní platformy pro snižování rizik katastrof. Okruhy otázek v rozhovorech se týkaly mapování klíčových aktérů systému snižování rizik katastrof a zjišťování příležitostí a bílých míst v systému, dále konkrétních opatření v relevantních případech katastrof a znalosti některých odborných pojmů, konceptů a také faktorů ovlivňujících společenskou odolnost.
3. **Analýza dat z rozhovorů** – kódování, vytváření vzhledů do problematiky, kategorizace vzhledů, doplnění mapy aktérů.
4. **Definice podstatných dynamik**, bílých míst a příležitostí v systému snižování rizik katastrof v Česku.
5. Vytvoření **platformy pro diskuzi** aktérů při kulatém stolu, společná reflexe.

2 Mapa aktérů v tématu snižování rizik katastrof v České republice

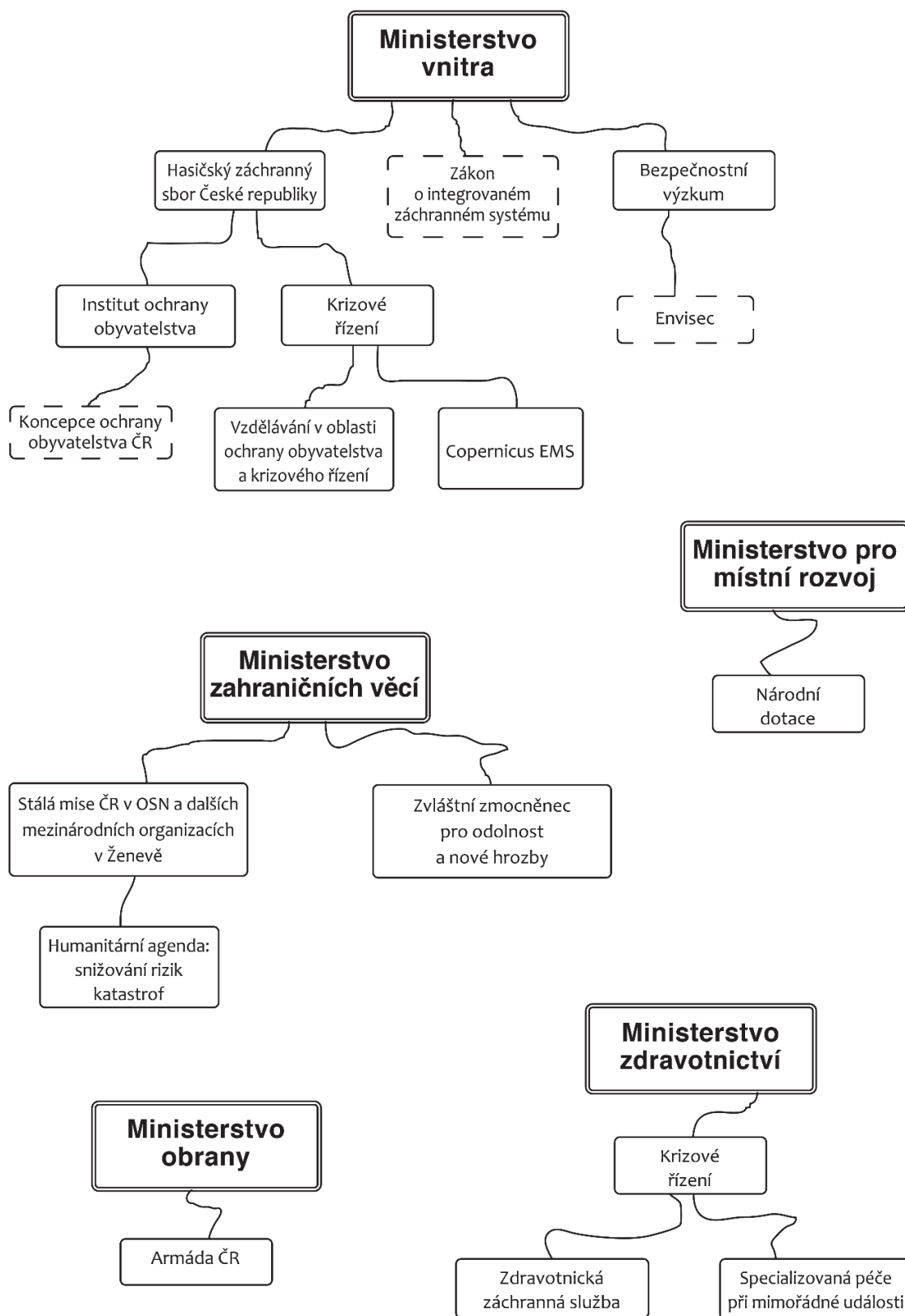
Mapa aktérů je zjednodušenou vizualizací systému snižování rizik katastrof a budování resilience v České republice (Obrázek 1). Zachycuje jednotlivé aktéry, jejich aktivity a vztahy a související legislativu tak, jak se projevily v rámci výzkumné aktivity během rešerše a výzkumných rozhovorů. Mapa aktérů je pomocným nástrojem pro základní představu o podobě prostředí a není tedy vyčerpávajícím popisem reality.

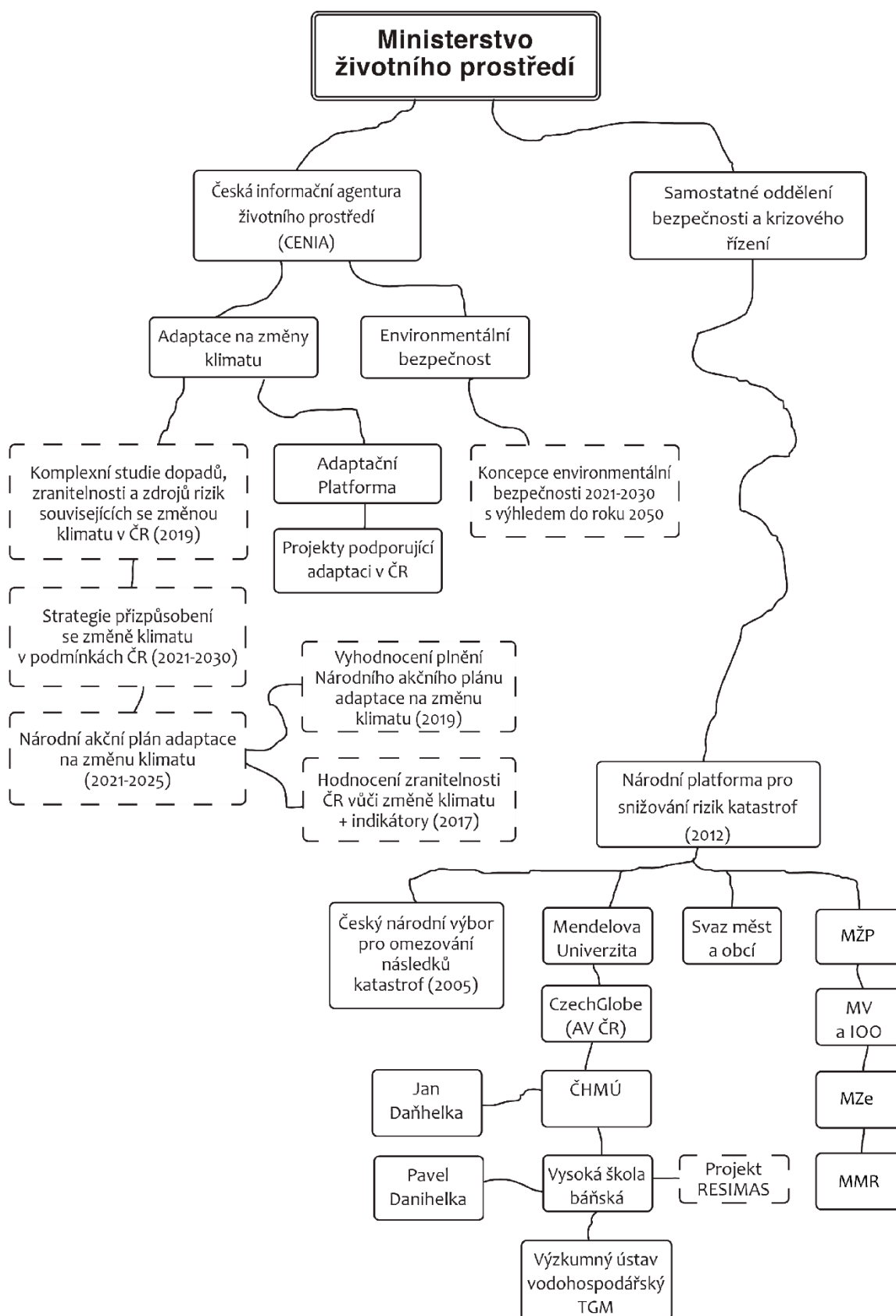
Obrázek 1: Mapa aktérů snižování rizik katastrof v České republice (první část) Zdroj: Zpracování grafickým studiem Antonie Bernadová.

Obrázek 1: (pokračování)

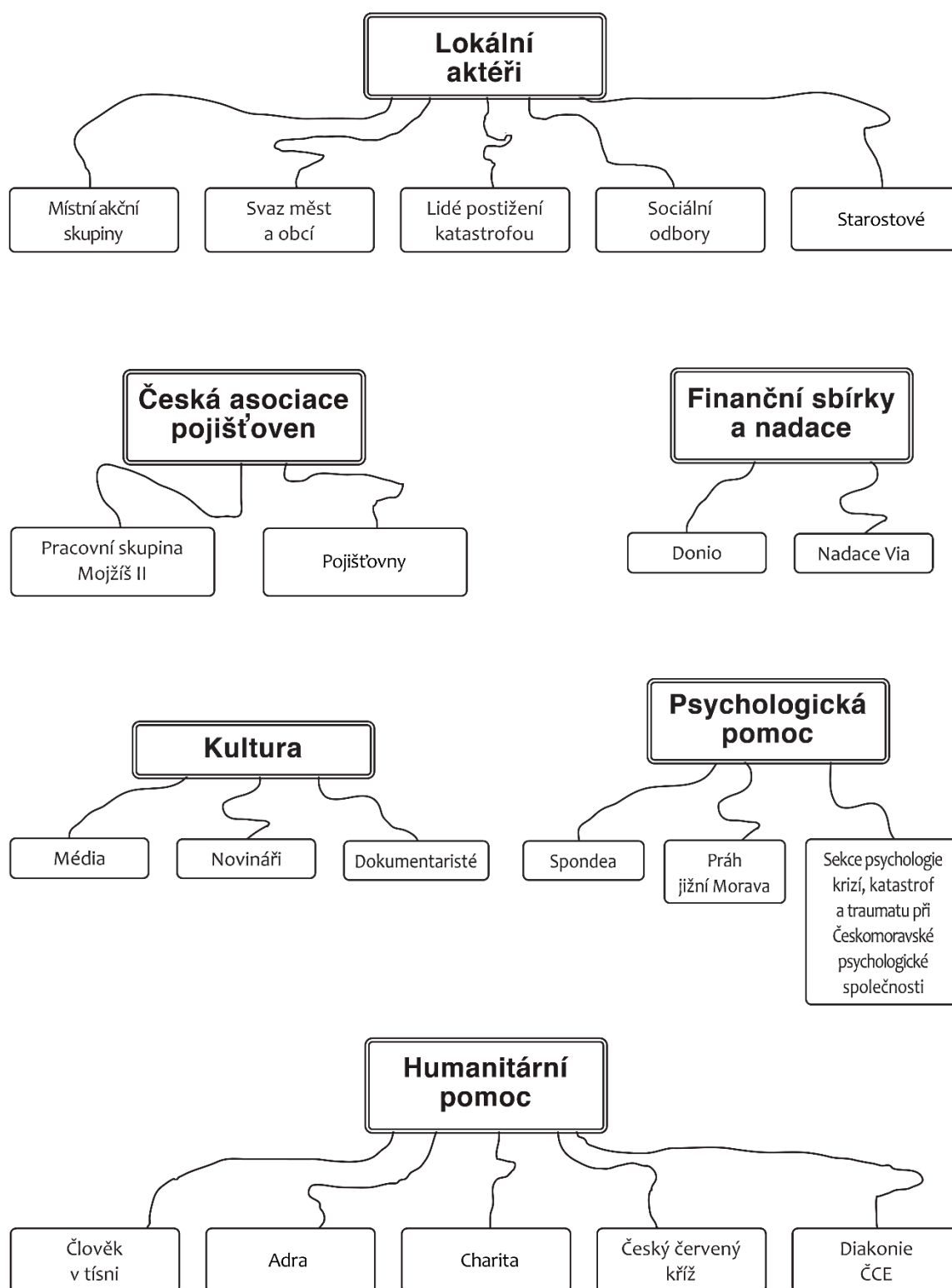

Obrázek 1: (pokračování)

Obrázek 1: (pokračování)

Obrázek 1: (pokračování)

3 Znalost pojmů mezi respondenty

Sedmi participantů výzkumu jsme se v rámci rozhovorů ptaly na to, zda znají dva pojmy a koncepty související s problematikou snižování rizik katastrof a budováním resilience:

Cyklus managementu rizik katastrof

Pojmu rozuměli a uměli jej popsat respondenti, kteří se odborně zabývají konceptem snižování rizik katastrof v Národní platformě pro snižování rizik katastrof a také respondenti z humanitárních organizací. Pojem neznali zástupci krajů a pojišťoven.

Sendaiský rámec pro snižování rizik katastrof

Rámec znali a uměli jej popsat respondenti, kteří se odborně zabývají konceptem snižování rizik katastrof v Národní platformě pro snižování rizik katastrof. Již se s ním setkali zástupci pojišťoven, kteří však neznali jeho obsah. Pojem neznali zástupci krajů a humanitárních organizací.

4 Na čem podle respondentů závisí společenská odolnost

Úvodní otázka rozhovorů směřovala k tomu, na čem podle respondentů závisí společenská odolnost. Odpovědi z velké části korelovaly s výstupy výzkumu faktorů budování sociálně-ekologické resilience¹. Tři respondenti také vnímali významový rozdíl v pojmech odolnost a resilience, robustnost či rezistence.

Hlavními identifikovanými faktory resilience byly:

- schopnost učit se, paměť;
- mnohvrstevnatý systém, diverzita, redundance;
- decentralizované struktury schopné komunikovat;
- flexibilita systému (jednoduchost pravidel, která se přizpůsobují);
- participace a zainteresovanost obyvatelstva;
  - společenská solidarita a dobrovolnictví;
- vědomé budování resilience, poučené instituce;
- experiment, zkušenost a praxe;
- schopnost řešit komplexní problémy, systémový přístup.

---

¹ Viz FOLKE, Carl, Johan COLDING a Fikret BERKES, 2003. Synthesis: building resilience and adaptive capacity in social-ecological systems. In: Fikret BERKES, Johan COLDING a Carl FOLKE, ed. *Navigating Social-Ecological Systems* [online]. 1. vyd. B.m.: Cambridge University Press, s. 352–387 [vid. 2022-11-25]. ISBN 978-0-521-81592-5. Dostupné z: doi:[10.1017/CBO9780511541957.020](https://doi.org/10.1017/CBO9780511541957.020)

5 Jaké jsou podle respondentů dynamiky v systému snižování rizik katastrof v České republice

Uvedené závěry jsou shrnutím vzhledů do problematiky, které se projevily v rámci výzkumných rozhovorů. Reprezentují **bílá místa a příležitosti**, na které respondenti upozorňovali na základě svých profesních zkušeností.

5.1 Je nutné, aby se Česko katastrofami začalo zabývat.

Extrémní projevy počasí a změny klimatu jsou spojené nádoby.

- Změny klimatu problém prohlubují a komplikují modelování rizik – katastrofy jsou častější a kombinují se.
- Je potřeba budovat resilienci kvůli tomu, abychom mohli pokračovat ve „snesitelném“ způsobu života.

Musíme se připravovat na různý rozsah i různou dynamiku a četnost katastrof.

- Katastrofy se kombinují a aktuálně je i na mezinárodní úrovni snaha zaměřit se na kombinovaná rizika.
- Nejsem připraveni na sucho, které má charakter velmi pozvolné katastrofy.
- Každá katastrofa má lokální projevy, proto je vždy vhodné podporovat lokální resilienci.
- Na množství škod jsou v ČR nejzávažnější události povodně a vichřice. Hlavně bleskové povodně jsou velkým problémem.

5.2 Snižování rizik katastrof nyní není priorita, chybí větší zapojení ČR.

Katastrofy jsou pro politiku nevděčné téma, když se nic neděje.

- Prevence vypadá v době „klidu“ zbytečně a nechtějí do ní investovat.
- Pro image politiků a političek je dobré být aktivní v době katastrofy či přímo po ní.
- Ukazuje se také neochota investovat do opatření, která se využijí jednou za sto let.

Je potřeba přestat o resilienci mluvit pouze formálně, ale začít ji aktivně rozvíjet.

- Budování resilience by mělo být prioritou vlády, která je promítnuta do strategií.
- Je potřeba rozvíjet celospolečenskou diskuzi o katastrofách, podobně jako se to povedlo se změnami klimatu. O snižování rizik katastrof se nesmí zajímat pouze jednotlivci.
- Snižování rizik katastrof je v zájmu státu, protože výdaje na škody zasáhnou státní rozpočet, který nebude v dobré kondici.

Měli bychom se více učit ze zahraničí být s ním více v kontaktu.

- ČR by se měla zapojovat do mezinárodních cvičení a do iniciativ pro zvyšování resilience na lokální úrovni – např. Resilient Cities.

5.3 Obyvatelstvo nemá zájem individuálně snižovat míru rizik spojených s katastrofami.

Je potřeba podporovat vědomí rizika a zodpovědnost každého jedince.

- Lidé, kteří žijí v rizikové oblasti nebo nejsou pojištěni, jsou v případě katastrofy odkázáni na podporu státu nebo neziskových organizací a nadací.
- V rámci systému snižování rizik katastrof je potřeba podporovat individuální připravenost – např. znalost lokálních rizik, schopnost evakuace či přežití několik dní bez energie, koncept „povinného ručení“ za stavbu v rizikové zóně apod.

5.4 Zkušenost s katastrofou hraje velký vliv ve vnímání problematiky.

Nevěříme tomu, že se něco může stát, dokud to nezažijeme.

- ČR je poměrně bezpečné místo, nemáme moc zkušeností s velkými katastrofami.
- Některá opatření se daří prosadit jen ve chvíli, kdy je „paměť“ na katastrofu ještě čerstvá.

Schopnost reagovat na katastrofy se zvyšuje s tím, kolik jsme jich již zažili.

- Zažitá zkušenost s katastrofou podporuje schopnost jednat jak u jedinců, tak u institucí.
- Zkušenost akcelerovala také posun v celkovém přístupu ke snižování rizik katastrof.
- Znalost rizika a hledání zkušeností podporuje pohled skrze dostupná data co nejvíce do minulosti.

5.5 Reakce na katastrofy má být flexibilní a podpořená vyhodnocováním.

Neexistuje jedno řešení, musíme aktivně vyhodnocovat situace a hledat možné cesty.

- Čím více dopadů katastrof a opatření zvládneme analyzovat a poučit se z nich, tím spíše se zvyšuje naše schopnost katastrofám čelit.
- Důležité je podporovat schopnost improvizace.

Je potřeba pracovat s občany a dělat změnu zespodu.

- Aktuální struktury jsou tuhé. Chybí nám pružné instituce, které dokáží flexibilně reagovat.

Máme příležitost promítnout zkušenosti do nového zákona o krizovém řízení.

5.6 Nyní upřednostňujeme pyramidální strukturu (IZS), ale je potřeba rozvíjet strukturu horizontální.

Vybudování horizontální struktury vedle pyramidální znamená diverzifikovanější a resilientnější systém.

- Při covidu i migraci z Ukrajiny se ukázalo, že když stát selhává, fungují komunity.
- Podceňujeme roli dobrovolnických struktur.
- Horizontální struktura umí dobře improvizovat a má mnoho aktérů.
- Máme velmi dobré krizové řízení, ale je to jen část řešení – např. pro sucho není relevantní.

Je potřeba otevřít struktury iniciativám zezdola a posílit participaci obyvatelstva.

- Pyramidální struktura říká, co je třeba dělat, ale chybí jí naslouchání.
- Lidé v regionu musí komunikovat už dříve, aby při katastrofě mohli efektivněji zapojit lokální zdroje (např. zemědělské stroje).
- Projekt RESIMAS pomáhá na lokální úrovni vytvářet platformy pro snižování rizik katastrof.

5.7 Aktuální systém a přístupy musíme rozšířit o znalosti sociálních věd.

Technicistní pohled je nutné doplnit o lidský rozměr.

- V ČR se obecně podporuje spíše technické či znalostní pojetí komplexních témat a dochází k potlačení společenského rozměru.
- Společenské vědy tvoří podstatnou část snižování rizik katastrof.
- Český přístup ke snižování rizik katastrof se nevěnuje zranitelným skupinám obyvatelstva, přestože Sendaiský rámec toto podporuje.

V době katastrof a krizí neumíme komunikovat.

- Zcela chybí infrastruktura na chod informací „zespodu nahoru“.
- Neumíme reagovat na potřeby lidí jako „uživatelů“ informací v době krize – např. potřeba vytvářet relevantní, dostupné a srozumitelné meteorologické výstrahy.
- Pomohla by široká informační a vzdělávací kampaň, včetně výuky reakcí na systém včasného varování.

5.8 Je potřeba myslet systémově a naučit se řešit komplexní problémy.

Jsme reaktivní, v systému snižování rizik katastrof v Česku značně pokulhává část prevence.

- Budování resilience vyžaduje proaktivní chování.

Resortismus a fragmentace složek veřejné správy i systému snižování rizik katastrof neumožňuje efektivně řešit komplexní problémy.

- Problematiku snižování rizik katastrof je potřeba posunout z Ministerstva životního prostředí na celonárodní úroveň.
- Aktuálně v Česku chybí instituce, která by snižování rizik katastrof řešila komplexně.
- Je potřeba aby mezi sebou jednotliví aktéři lépe komunikovali a více spolupracovali.

5.9 Systému snižování rizik katastrof chybí instituce, které by pomohly komplexnímu pojetí.

Chybějící instituce může mít různé podoby, důležitá je změna myšlenkového přístupu ke snižování rizik katastrof.

- Konkrétní potřeby na změnu struktury vyplynou s tím, až začneme pracovat se snižováním rizik katastrof jinak, než jen jako s krizovým řízením.

Potřebujeme instituce, které se budou věnovat všem fázím cyklu managementu rizik katastrof na různých úrovních systému.

- V Česku chybí systémově pojatá ochrana obyvatelstva (civil protection, civil defense). Hasiči dosáhnou pouze na fázi reakce při katastrofě a část obnovy.
- Musíme se naučit přenášet komplexní pohled do konkrétních úkolů.
- Je potřeba pracovat s komunitami a podporovat systém snižování rizik katastrof na lokální úrovni.

Chybí nám instituce, která by fungovala na hranici politiky, praxe a akademické sféry.

- Obdobně funguje např. v Británii platforma Natural Hazard Partnership.

5.10 Národní platforma pro snižování rizik katastrof (MŽP) dobře slouží k vytváření vztahů mezi klíčovými aktéry, ale k budování účinného systému snižování rizik katastrof nestačí.

Národní platforma pomáhá setkávání klíčových aktérů, sdílení informací a budování sítí.

- Pomáhá distribuovat znalosti ze zahraničí.
- Je to jediný oficiální orgán, který se tématu snižování rizik katastrof věnuje.
- Mezi členy vznikají neformální vazby a komunikují spolu i mimo platformu.

Poslední roky se Národní platforma nescházela a byla utlumena pandemií covid-19.

- Díky neformálním vazbám mezi sebou klíčoví aktéři dále komunikovali.
- Na podzim 2022 by se platforma již měla scházet.
- Je žádoucí účastnit se více mezinárodních akcí a jednání.

Národní platforma neslouží jako správa systému snižování rizik katastrof a bylo by dobré prohloubit a rozšířit její činnost.

- Platforma netvoří závazná usnesení a její vliv je omezený.
- Platformu neorganizuje orgán zabývající se komplexně problematikou a všemi fázemi managementu rizik katastrof, je spravována Samostatným oddělením bezpečnosti a krizového řízení (MŽP).
- V národní platformě jsou zahrnuti někteří klíčoví aktéři, řada dalších aktérů, kteří hrají ve snižování rizik katastrof roli, však chybí.
- Může hrát důležitou roli při sjednocování terminologie.

5.11 Měli bychom zvyšovat odbornost ve snižování rizik katastrof a sdílet to, co už umíme.

V ČR máme nízký počet odborníků a odborníků na snižování rizik katastrof.

- Téma snižování rizik katastrof v ČR i aktivita v Národní platformě leží hlavně na dvou lidech (Pavel Danihelka z VŠB-TUO a Jan Daňhelka z ČHMÚ).
- V oboru snižování rizik katastrof chybí výzkum i vzdělání.

Je potřeba si uvědomovat, že máme slabiny ve znalostní bázi a že je třeba se stále více a více snažit katastrofám porozumět.

- Pyramidální i horizontální strukturu bychom měli propojovat s výzkumem.
- Potřebujeme sjednocovat terminologii.
- Měli bychom více využívat také mezinárodní autority - např. Disaster Management Knowledge Centre při Evropské unii

Naše zkušenosti a znalosti bychom měli dále sdílet.

- Například v povodňových plánech i předpovědích jsme na špičce.
- Můžeme pomáhat státům, které ještě nemají nastaveno to, co my z hlediska krizového řízení a snižování rizik katastrof máme.

5.12 Spolupráce s pojišťovnami může být příležitostí pro rozvoj snižování rizik katastrof.

Pojišťovny mapují rizika, vytváří velmi podrobné modely škod a často mají unikátní data.

- Pojišťovny potřebují dobře znát rizika, protože je katastrofy stojí peníze.
- Jsou motivované řešit i dlouhodobější opatření proti dopadům katastrof, protože je velké události hodně finančně zasáhnou.
- Modely pojišťoven jsou omezeny technologiemi a hlavně financemi, protože jsou velmi drahé, ale často mají unikátní data.

Vznikla pracovní skupina Mojžíš II, která řeší problémy pojišťovnictví v reakci na změny klimatu.

- Pracovní skupina existuje pod Českou asociací pojišťoven.
- Cílem pracovní skupiny je vyjadřovat se v tématu změn klimatu za pojišťovny, komunikovat se stakeholdery a spolupracovat s akademií.

Pojišťovny spolupracovat chtějí a již teď v některých tématech spolupracují, ale mnohdy by to bylo velmi drahé.

- Pojišťovny jsou navzájem konkurenční komerční subjekty, ale spolupracují například na přípravě a monitoringu rizik povodní.
- Hlubší spolupráce může být omezená vysokými náklady na výpočty a modelování.

6 Vhledy do fungování systému snižování rizik katastrof na příkladu tornáda na Moravě

Níže uvedené vhledy reprezentují bílá místa a příležitosti identifikované v rámci rozhovorů s respondenty, kteří se přímo zabývali reakcí na krizi v podobě tornáda na Moravě.

6.1 Vhledy ke konkrétním fázím cyklu managementu rizik katastrof

Připravenost

- Bylo by vhodné mít lepší krizové plány a znát různé varianty reakcí – plán A, B, C...
- Starostové, obce a krizoví pracovníci povětšinou nejsou na katastrofy připraveni a neví, co přesně je potřeba dělat.
- Obyvatelstvo nezná postupy toho, jak se před katastrofou, při ní a po ní chovat. Možná něco vědí ti, kteří už mají nějakou zkušenost.

Reakce

- Lidé vozí hodně nepotřebných věcí jako "humanitární pomoc".
- Na začátku se vzedmula vlna dobrovolníků, ale brzy to opadlo.
- Dobrá spolupráce s rakouskou záchrannou službou.
- Přestože kyjovská nemocnice měla místo, ta hodonínská byla zahlcená.

Vyhodnocování a obnova

- Přístup „build back better“ se při obnově koordinovaně neřešil.
- Existovaly snahy (asi Nadace Partnerství) realizovat grant na obnovu zeleně pro resilienci, ale aktivita byla neúspěšná.
- Člověk v tísní obecně podporuje prevenci a 10 % ze sbírek jde na preventivní opatření.
- První finanční pomoc by bylo dobré dostat k postiženým lidem co nejdříve a bez nutných formalit.
- Hasiči dostali za úkol zapracovat do krizových plánů zkušenost s tornádem.
- Po roce se uskutečnilo setkání starostů obcí, kde se uskutečnila reflexe a hledání vizí do budoucna.

Snížení rizika

- U tornáda jde těžko udělat opatření na snížení fyzických dopadů.

6.2 Dynamiky v pyramidální struktuře

- V krizových štábech veleli hlavně hasiči a poté policisté. Hejtman jako hlava krizového štábu kraje hlavně zajišťoval otevřenou atmosféru, komunikaci s médii a k vyšším státním strukturám. V rozhodování se řídil radami hasičů a pravidelná jednání probíhala neformálně, často se řídili selským rozumem.
- Práce lidí na krajském odboru krizového řízení spočívá hlavně v řešení formálních záležitostí jako je objednávání materiálu a účetnictví.

- V krizovém řízení hrají velkou roli obce s rozšířenou působností a nebylo z počátku jasné, co zařizují ony a co kraj. Různé ORP navíc mají různou úroveň zkušeností s řešením katastrof.
- Zasažené obce spadaly pod různé správní celky a fungovaly u nich jiné procesy u spádových stavebních orgánů.

6.3 Dynamiky v horizontální struktuře

- Horizontální strukturu značně aktivizovaly humanitární organizace – propojovaly místní spolky i jednotlivce, koordinovaly dobrovolnictvo či zjišťovaly potřeby lidí. Organizace se také organizovaly navzájem a například vytvořily společnou metodiku, na základě které se podle jednotných pravidel rozdělovaly peníze ze sbírek a nadací.
- Kromě dobrovolnictva hrála významnou roli také pomoc podnikajících a soukromých osob, které zapůjčily potřebnou techniku. Neoficiální struktury však znamenají také větší riziko podvodníků – např. falešní řemeslníci apod.
- Humanitární organizace využívají stejný software jako hasiči, ale umí s ním lépe pracovat a dokáží díky němu urychlit některé procesy – např. zjišťování potřeb v terénu prostřednictvím dotazníků.
- Znalost lokace, kterou lidé v horizontální struktuře mají, umožňuje využít vybudovaných vztahů a známostí. To může být ale také problematické např. vzhledem k nevraživostem nebo nařčení z protěžování.

6.4 Potřeba speciálního týmu krizových manažerů

- Měl by vzniknout tým lidí, kteří v případě katastrofy dokáží koordinovat, co se má dít – logistika humanitární pomoci, dobrovolníků, vytváření a správa zázemí, nastavení komunikačních procesů... Měli by to být pravidelně školení lidé, kteří se umí rozhodovat a sbírají zkušenosti na různých místech v akci. Jsou stále v pohotovosti a dostávají za tuto práci zaplacení.
- Odbor krizového řízení takovou funkci nemůže zastávat, protože musí řešit hlavně formality a má málo lidí. Krizoví pracovníci v těchto situacích nemají zkušenost – když se objevil dobrý krizový manažer, půjčoval se do dalších obcí.
- Tým by měl působit lokálně, ale měl by být nasazován na různých místech a v různých situacích. Výraznou roli také mohou hrát zkušenosti ze zahraničí, které například aktuálně uplatňují různé humanitární organizace.

6.5 Nutnost práce se zranitelnými skupinami

- Organizace Člověk v tísni vytipovala zranitelné skupiny obyvatel (rodiny v exekuci, chudí lidé, lidé s fyzickým či psychickým onemocněním, rodiny v problémových situacích apod.) a snažila se jim zajistit podporu, kterou potřebovaly a nebyla pro ně dostupná. Velkou roli hrála spolupráce se sociálními odbory jednotlivých obcí.
- Důležité bylo vyjednat na státní úrovni přístupnější podmínky dotací.

6.6 Spolupráce s pojišťovnami

- Pojišťovny v případě katastrofy fungují samostatně, ale organizace Člověk v tísni řešila některé konkrétní případy „nespokojenosti“ s pojišťovnou. Kvůli tomu kontaktovala Českou asociaci pojišťoven.
- Organizace Člověk v tísni také kontaktovala Českou asociaci pojišťoven, aby získala kontakty na výše postavené likvidátory, se kterými přímo řešila problematické situace.

7 Závěry z kulatého stolu s aktéry snižování rizik katastrof

Kulatý stůl s aktéry snižování rizik katastrof se uskutečnil 3. listopadu 2022. Jeho cílem bylo pozvat na jedno místo různorodé aktéry sektoru snižování rizik katastrof, kteří spolu budou moci diskutovat, propojit se a sdílet zkušenosti s bílými místy, příležitostmi a příklady dobré praxe.

Po krátkém seznámení byla na programu prezentace výsledků mapování aktérů snižování rizik katastrof a seznámení s dynamikami v aktuálním systému snižování rizik katastrof v Česku, které se v rozhovorech ukázaly jako zásadní (viz předchozí sekce zprávy). Následně došlo také k identifikaci bariér a příležitostí, jež se mohou v systému projevit do budoucna. Nástrojem pro tuto aktivitu byly scénáře budoucího vývoje. Celým programem se prolínala diskuze.

Kulatého stolu se zúčastnili:

- Pavel Danihelka - VŠB-TUO, VÚBP (Expert na DRR, národní delegát pro OSN)
- Jan Daňhelka - ČHMÚ (Ředitel pro hydrologii)
- Roman Klecker - Člověk v tísni (Manažer klimatických projektů SOS Morava)
- Jan Mertl - Cenia (Oddělení informační podpory environmentálních politik)
- Petra Nováčková - Česká asociace pojišťoven
- Ivan Obrusník - Český národní výbor pro omezování následků katastrof (předseda)
- Lenka Štiková - GŘ HZS (Vedoucí oddělení civilního nouzového plánování)
- Marek Štys - Člověk v tísni (Vedoucí humanitárních programů)
- Adam Voldán - Česká asociace pojišťoven (Pracovní skupina Mojžíš II)

7.1 Shrnutí diskuze

Diskutující se ztotožňovali s prezentovanými výsledky výzkumu a projevíli velký zájem o to, aby závěry byly reflektovány i v praxi. Poukazovali hlavně na komplexitu problému klimatické adaptace, kterou není možné řešit v současné resortní podobě veřejné správy. Velký důraz kladli hlavně na aktivizování komunit a budování horizontální struktury, protože bez účinné decentralizace a zapojení lidí není možné vytvořit resilientní společnost.

S tím souvisí i vzdělávání, které diskutující viděli jako důležitý nástroj zvyšování povědomí o úzkém propojení problematiky změn klimatu a rizik, které v podobě katastrof lidem hrozí. Zdůraznili také to, že lidé, kteří si uvědomují rizika spojená s klimatickou krizí, se na ně mohou připravit například spoluprací ve své komunitě, vhodným pojištěním nebo úpravami v okolí svého domu.

Dále se v diskuzi odráželo téma rozdílu mezi krizovým řízením a budováním resilience. Krizové řízení je v současné době poměrně dobře fungující, ale nedostačující způsob reakce na katastrofy. V České republice chybí komplexní systém snižování rizik katastrof, který zahrnuje i prevenci, analýzu a obnovu a který směřuje k budování resilience společnosti vůči katastrofám. Diskutující poukazovali na převažující technicistní přístup k problematice a velkou potřebu zapojení sociálních věd.

7.2 Doporučení plynoucí z kulatého stolu

1. Urgence tématu snižování rizik katastrof a budování resilience roste společně s intenzitou dopadů změn klimatu. Rizika se kombinují a dochází ke kombinovaným katastrofám. Je nezbytně nutné se posunout od odborných diskuzí k aplikaci opatření a konání.
2. Rezortismus je velkou bariérou pro efektivní snižování rizik katastrof. Je potřeba vytvořit platformu, která se bude skládat z různorodých stakeholderů z oblastí veřejné správy, výzkumu i praxe, která bude dostatečně financovaná a která bude mít větší pravomoce a dosah než aktuálně fungující Národní platforma pro snižování rizik katastrof. Je nutné rozšířit prioritu zájmu z krizového řízení na všechny fáze cyklu managementu rizik katastrof a věnovat se budování resilience společnosti. Nová platforma by neměla být v gesci ministerstva životního prostředí, ale měla by fungovat nadrezortně.
3. Z pohledu státní úrovně potřebujeme také vybudovat silnou a akční horizontální strukturu vedle aktuálně fungujícího krizového řízení. Proto je nutné:
  - a. ve strategických dokumentech definovat cíle spojené se snižováním rizik katastrof a budováním horizontální struktury,
  - b. iniciovat i financovat programy fungující na regionální úrovni, které budou tyto strategické cíle plnit,
  - c. zapojit do systému snižování rizik katastrof společenské vědy. Ty mohou hrát velkou roli při definování zranitelných skupin obyvatel a vytvoření cesty komunikace „zdola nahoru“, protože je nezbytné zjišťovat potřeby a zkušenosti lidí, institucí a organizací na lokální úrovni.
4. Je nutné začít více pracovat s komunitami a aktivizovat je. Díky tomu vytvoříme nejen resilientnější a akceschopnější strukturu, ale také získáme více zkušeností z terénu a znalostí o rizicích. Práce na lokální úrovni v neposlední řadě prohlubuje důvěru lidí a jejich osobní zainteresovanost v problematice. Důležitá je i podpora dobrovolnictví a neziskových organizací.
5. Veřejnost potřebuje kvalitní a přístupné informace, které lidem jednak pomohou vnímat míru hrožících rizik, ale také jim ukážou cesty, kterými tato rizika mohou snižovat. Měli bychom se snažit o to, aby se každý měl možnost individuálně i kolektivně připravit na hrožící katastrofy a jejich dopady. Důležité je také propojování tématu extrémů počasí s tématem změn klimatu.
6. Způsob, jakým používáme krajinu, není resilientní. Pro snížení rizik katastrof musíme krajinu proměnit a po katastrofách postupovat podle principu „build back better“, tedy obnovovat zničenou krajinu tak, aby v budoucnu byla odolnější. Na investicích do vytváření resilientní krajiny by se měli více podílet ti, kteří krajinu využívají v nesouladu s těmito principy a přispívají tím k závažnějším dopadům katastrof – podobně jako funguje princip „znečišťovatel platí“.

Kontakty

Anna Bromová

bromova.a@czechglobe.cz

Zuzana Harmáčková

harmackova.z@czechglobe.cz

Grafické zpracování: Grafické studio Antonie Bernadová (bernadovaa@gmail.com)